Practice-led Research: การวิจัยเพื่อเรียนรู้

วิชญ มุกดามณี
ภาควิชาจิตรกรรม คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์

คำสำคัญ Practice-led Research, ศิลปะ, การวิจัย, กระบวนการเรียนรู้

บทคัดย่อ

Practice-led Research (งานวิจัยที่ขับเคลื่อนด้วยผลงานภาคปฏิบัติ) เป็นแนวทางการวิจัยแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในวงการวิชาการสาขาศิลปะ นำเสนอ "กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะ" และ "ผลงานศิลปะ" ในฐานะแหล่งเรียนรู้สำคัญ ซึ่งสามารถนำมาสังเคราะห์ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในเชิงวิชาการอันจะเป็นประโยชน์แก่วงการศิลปะและสาธารณชนในวงกว้าง งานวิจัยแบบ Practice-led Research มีจุดเด่นที่มักเป็นการบูรณาการองค์ความรู้วิชาศิลปะเข้ากับศาสตร์สาขาอื่นๆ (Interdisciplinary) เป็นแนวความคิดที่สร้างสรรค์ออกมาเพื่อตอบโต้กับ

JRNL vol2(2).indd 19 2015/05/11 20:32

สถานการณ์และแรงบันดาลใจที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ซึ่งเกิดขึ้นจริงระหว่างการทำงานของศิลปินแต่ละคน ซึ่งผู้วิจัยจะไม่สามารถคาดการณ์ได้เลยว่า "ผลลัพธ์" สุดท้ายของงานวิจัยจะมีลักษณะเป็นอย่างไร จนกว่าผลลัพธ์ดังกล่าวจะปรากฏขึ้นมาเองในระหว่างกระบวนการสร้างสรรค์ ส่งผลให้แบบแผนและระบบการทำวิจัยจำเป็นต้องถูกออกแบบให้มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามผลการทดลองในแต่ละขั้นแต่ละตอน อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ากระบวนการวิจัยดังกล่าวจะให้อิสระและเปิดกว้างในเชิงแนวความคิด ไร้ข้อจำกัดด้วยเทคนิควิธีการ และหลากหลายด้วยรูปแบบการนำเสนอ สอดคล้องกับธรรมชาติของผลงานศิลปะร่วมสมัยแต่สุดท้ายแล้ว "องค์ความรู้" ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของงานวิจัยย่อมต้องถูกนำเสนอตามมาตรฐานที่ถูกกำหนด มีการอ้างอิงข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ผ่านการวิเคราะห์และค้นคว้าศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วน และที่สำคัญที่สุดคือต้องพร้อมสำหรับการตรวจสอบและถูกวิเคราะห์ซ้ำแล้วซ้ำอีก เพื่อต่อยอดไปสู่การเรียนรู้และองค์ความรู้อื่นๆ ต่อไปในอนาคต

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ระบบการศึกษาศิลปะของไทยมีการกล่าวถึง "งานวิจัยสาขาศิลปะ" "ทุนวิจัยเชิงสร้างสรรค์" รวมไปถึงการเปิดหลักสูตร "ปริญญาเอกสาขาศิลปะ" ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ใช้กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะเป็นส่วนสำคัญในงานวิจัยเชิงวิชาการ เหล่านี้ก่อให้เกิดคำถามสำคัญขึ้นในวงการศิลปะและแวดวงวิชาการว่า "การทำงานศิลปะสามารถใช้เป็นงานวิจัยได้จริงหรือ?" นักวิจัยในสาขาอื่นๆ จำนวนมากมายที่มองดูรูปแบบงานวิจัยแบบ **Practice-led Research (งานวิจัยที่ขับเคลื่อนด้วยผลงานภาคปฏิบัติ)**[1] ซึ่งถูกนำเสนอโดยเหล่าศิลปินร่วมสมัยในยุคปัจจุบันด้วยสายตาฉงนสงสัย บางครั้งปะปนด้วยสายตาดูถูกดูแคลนว่างานวิจัยของศิลปินไม่น่าจะมีคุณภาพเทียบเท่าไม่มีกรอบการวิจัยที่ชัดเจน และไม่สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานเมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยในสาขาวิชาอื่นๆ ดังที่ Pavel Buchler ศิลปินและศาสตราจารย์ในด้านการวิจัยสาขาศิลปะและการออกแบบที่มหาวิทยาลัย Manchester Metropolitan University กล่าวไว้ในบทความเรื่อง New Academic Art ตอนหนึ่งความว่า

> "...the established aims of academic research are quite different from those of art and that appropriate parallels between the creative and academic fields and disciplines can therefore only be drawn within the concepts of 'development' (or of 'know-how' rather than 'knowledge'). This position is often taken by scientists, who feel art is grounded in subjective, empirical

JRNL vol2(2).indd 20 2015/05/11 20:32

enquiry and that its practices are therefore unable to satisfy the necessary conceptual conditions that underwrite 'proper' academic investigation;..." [2]

(เป้าหมายของงานวิจัยเชิงวิชาการค่อนข้างมีความแตกต่างจากงานวิจัยในสาขาศิลปะ โดยช่องทางความเป็นไปได้ในการทำให้งานสร้างสรรค์มีคุณลักษณะสอดคล้องกับผลงานวิจัยเชิงวิชาการมีเพียงแนวทางเดียวภายใต้แนวความคิดของการแสดงออกถึง "พัฒนาการ" (หรือ "อธิบายขั้นตอนการสร้างสรรค์ว่าทำอย่างไร" มากกว่าจะเป็นการสรุปหา "องค์ความรู้") แนวความคิดดังกล่าวนี้มักจะเกิดขึ้นในกลุ่มนักวิทยาศาสตร์ที่รู้สึกว่าศิลปะมีที่มาจากความเป็นปัจเจกบุคคล และประสบการณ์ส่วนตัว ดังนั้นจึงทำให้กระบวนการสร้างสรรค์ไม่สามารถที่จะตอบโจทย์คุณลักษณะสำคัญซึ่งเป็นดั่งการรับประกันและการตรวจสอบคุณสมบัติ 'ที่เหมาะสม' ของงานวิชาการ)

แม้แต่ในหมู่ศิลปินด้วยกันเองยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างมากมาย มีทั้งกลุ่มที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในความเป็นไปได้ที่ศิลปินจะเปลี่ยนบทบาทไปทำงานวิจัย และกลุ่มที่ตั้งคำถามว่ากระบวนการวิจัยดังกล่าวนี้จะกลายเป็นเครื่องมือที่เข้ามาปรับเปลี่ยนหรืออาจจะทำลายคุณค่าที่แท้จริงของงานศิลปะก็เป็นได้ Estelle Barrett กล่าวไว้ในหนังสือ Practice As Research ตอนหนึ่งความว่า "Because the approaches of studio enquiry often contradict what is generally expected of research and are not sufficiently fore-grounded or elaborated by artistic researchers themselves, the impact of practice as research is still to be been fully understood and realized." [3] (เนื่องจากกระบวนการทำงานในสตูดิโอมักจะขัดแย้งกับสิ่งที่งานวิจัยต้องการ และยังไม่ถูกนำไปปรับใช้อย่างมีประสิทธิภาพโดยกลุ่มศิลปินนักวิจัยด้วยกันเอง ผลลัพธ์ของงานวิจัยที่ขับเคลื่อนด้วยการปฏิบัติงานจึงยังต้องการการทำความเข้าใจที่มากขึ้น)

ก่อนอื่นต้องยอมรับว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่คนทั่วไปจะเกิดความคลางแคลงใจเมื่อ "ศิลปะ" กำลังถูกนำเสนอใหม่ในฐานะของ "งานวิจัยเชิงวิชาการ" นอกเหนือจากเรื่องที่รูปลักษณ์ของศิลปินในความคิดของคนทั่วไปจะมีความแตกต่างขนิดคนละขั้วกับบุคลิกลักษณะของนักวิชาการแล้ว ลักษณะของงานศิลปะกับผลงานเชิงวิชาการยิ่งแตกต่างกันเสมือนของสองสิ่งที่อยู่คนละจำพวก คนละประเภท ... ดังที่กล่าวไว้โดย Pavel Buchler ในบทความเรื่อง New Academic Art อีกเช่นเดียวกัน ในตอนหนึ่ง ความว่า

"A key problem with the application of concepts of research within this kind of practice is not so much the confusion surrounding the separate profes-

JRNL vol2(2).indd 21 2015/05/11 20:32

sional identities of artists and career art academics/teachers (who often significantly describe themselves as 'practicing' rather than 'professional' artists), or their very different social roles. Rather, it is the lack of recognition afforded to the value, purpose and, indeed, prestige of the experimental practice of art as a specific discipline in its own right within or outside the academic environment." [4]

(ประเด็นปัญหาสำคัญเรื่องการนำเสนอแนวความคิดของงานวิจัยภายใต้การปฏิบัติงานศิลปะนั้นไม่ได้มาจากความสับสนเรื่องการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานระหว่างศิลปินและอาชีพนักวิชาการ/อาจารย์ (ผู้ซึ่งมักจะอธิบายว่าตัวเองเป็น "คนทำงานศิลปะ" มากกว่า "ศิลปินมืออาชีพ") รวมไปถึงบทบาทที่มีต่อสังคม หากประเด็นปัญหาดังกล่าวเกิดจากความขาดแคลนในการนำเสนอคุณค่า เป้าหมาย และที่สำคัญคือ เกียรติและศักดิ์ศรี ของงานทดลองสร้างสรรค์ทางศิลปะให้มีฐานะเป็นสาขาวิชาที่มีคุณค่าในตัวของตัวเองทั้งภายในและภายนอกบทบาทของสถาบันการศึกษา)

มุมมองของคนทั่วไปที่มีต่องานวิจัยเชิงวิชาการมักจะหมายถึง ผลงานเอกสารที่แสดงออกถึงองค์ความรู้อันลึกซึ้ง นำเสนอด้วยตัวหนังสือหรือตัวเลข ซึ่งผ่านการค้นคว้าศึกษาอย่างจริงจังด้วยนักวิชาการที่ทรงความรู้ ในขณะที่ศิลปะในมุมมองของคนทั่วไปคือผลงานที่มาจากจินตนาการ ความคิดฝัน และทัศนคติส่วนตัวของศิลปิน Andrew S. Winston และ Gerald C.Cupchik ได้ทำงานวิจัยเรื่อง The Evaluation of High Art and Popular Art by Naïve and Experienced Viewers โดยการนำผลงานศิลปะประเภท 'High Art' (ผลงานศิลปะที่คัดเลือกจากพิพิธภัณฑ์ศิลปะ) และผลงานศิลปะประเภท 'Popular Art' (ผลงานศิลปะภาพธรรมชาติ สัตว์ป่า และภาพเหมือนของคนที่แสดงออกของอารมณ์อ่อนไหว) มาให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่เรียนศิลปะ (อย่างน้อยลงเรียนศิลปะ 10 วิชาขึ้นไป) และนักศึกษาทั่วไปที่ไม่ได้เรียนศิลปะดู ผลสรุปออกมาว่านักศึกษาที่ไม่ได้ศึกษาศิลปะจะชื่นชอบผลงานประเภท Popular Art มากกว่า ด้วยเหตุผลว่าผลงานประเภทนี้ "...warmer and more pleasant than high art, which they rated as more complex. Naive viewers accounted for their preferences in terms of subjective emotional responses (e.g., "makes me happier")..." [5] (ให้ความรู้สึกอบอุ่นกว่าและดูเพลิดเพลินกว่างานศิลปะ High art ซึ่งดูซับซ้อน นักศึกษาที่ไม่ได้เรียนศิลปะยึดความชอบจากการตอบโต้ทางความรู้สึกส่วนตัว ยกตัวอย่างเช่น เลือกผลงานที่ทำให้ฉันมีความสุขมากขึ้น) ในขณะที่นักศึกษาศิลปะจะชื่นชอบผลงานจากพิพิธภัณฑ์โดยให้เหตุผลว่า "art should provide challenge, and rejected the belief, held by

JRNL vol2(2).indd 22 2015/05/11 20:32

naïve viewers..." [6] (ศิลปะควรที่จะมีความท้าทาย และต่อต้านความเชื่อเดิมๆ ที่ยึดถือกลุ่มผู้ดูทั่วไปซึ่งไม่ได้มีความรู้ด้านศิลปะ)

จากงานวิจัยดังกล่าวเราจึงสามารถสรุปได้ว่าผลงานศิลปะที่คนทั่วไปซึ่งไม่ได้เรียนศิลปะมาโดยตรง "เข้าถึง" มักจะมีจุดเด่นที่รูปลักษณ์อันสวยงาม รายละเอียดและเทคนิคอันมหัศจรรย์ตระการตา และที่สำคัญคือแสดงออกทางเนื้อหาที่เข้าใจได้ง่าย เช่นภาพวาดที่แสดงความเหมือนจริงของคน สิ่งของ ทิวทัศน์ เป็นต้น แต่เมื่อมาถึงผลงานศิลปะที่มีเจตนาในการนำเสนอเนื้อหาเชิงแนวความคิด ยกตัวอย่างเช่น ผลงานศิลปะแนวนามธรรม ศิลปะที่เน้นการแสดงออกทางความคิด (conceptual art) หรือผลงานแนวจัดวาง (installation Art) เป็นต้น จำนวนคนทั่วไปในสังคมที่สนใจผลงานศิลปะแนวนี้จะเริ่มลดน้อยลงตามลำดับ พร้อมทั้งมีข้อวิพากษ์วิจารณ์ในทำนองว่างานศิลปะกลุ่มหลังนี้ "เข้าถึงได้ยาก" ทั้งนี้ผู้เขียนไม่ได้มีเจตนาที่จะวิเคราะห์ว่าผลงานศิลปะประเภทใดมีคุณค่ามากน้อยกว่ากัน แต่ต้องการแสดงให้เห็นว่าความสนใจที่คนทั่วไปในสังคมมีต่องานศิลปะยังคงให้ความสำคัญกับ "คุณค่าทางความงาม" เป็นหลัก อธิบายง่ายๆ ว่า ผลงานศิลปะที่ได้รับความนิยมในมุมมองของคนทั่วไปต้องสวยเห็นแล้วสร้างความประทับใจ เป็นเรื่องของการแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึก และมีความหมายที่เข้าใจได้ง่าย ดังนั้นเมื่อบอกว่าศิลปินกำลังทำงานวิจัยเชิงวิชาการจึงกลายเป็นเรื่องที่เหนือความคาดหมายสำหรับคนทั่วไปอย่างปฏิเสธไม่ได้

สิ่งที่คนทั่วไปในสังคมอาจไม่ทราบหรือหลงลืมไป คือ "ศิลปะ" ถือเป็นสาขาวิชาที่มีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน คุณค่าของงานศิลปะได้ถูกพัฒนาและสืบทอดจากยุคหนึ่งสู่ยุคหนึ่ง ปัจจุบันงานศิลปะจึงไม่ได้มุ่งเน้นที่การนำเสนอเรื่องความสวยงามเพียงอย่างเดียว ผลงานศิลปะร่วมสมัยในปัจจุบันตีความคุณค่าและความหมายของ "ศิลปะ" ในหลากหลายลักษณะ โดยศิลปินแต่ละคนจำเป็นต้องใช้เวลาเพื่อศึกษาเรียนรู้และค้นคว้าอย่างจริงจังสำหรับการกลั่นกรองแนวความคิดและสร้างสรรค์รูปแบบการทำงานศิลปะที่มีความเป็นเฉพาะตัว ผลงานศิลปะแต่ละชิ้นจึงเปรียบเสมือนหลักฐานของเส้นทางการศึกษาเรียนรู้ของศิลปินแต่ละคน คือผลลัพธ์อันเกิดจากกระบวนการซึ่งมีที่มาที่ไป อาศัยการพัฒนาต่อยอดจากองค์ความรู้ มีหลักการเชิงวิชาการ สามารถพิสูจน์ได้ ดังนั้นในทางกลับกันหมายความว่ากระบวนการเรียนรู้ของศิลปินดังที่กล่าวไปแล้วนั้นย่อมสามารถพัฒนาไปสู่ "รูปแบบการวิจัย" อีกลักษณะหนึ่งที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่องค์ความรู้เชิงวิชาการได้เช่นเดียวกัน อีกทั้งถ้าหากกลั่นกรองออกมาให้เป็นระบบระเบียบและมีความชัดเจน จักเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการเรียนรู้ของศิลปินและนักวิชาการด้านศิลปะท่านอื่นๆ ตลอดจนการพัฒนาวงการศิลปะร่วมสมัยให้ก้าวหน้าต่อไป เหล่านี้จึงเป็นที่มาของรูปแบบงานวิจัยประเภท Practice-led Research (งานวิจัยที่ขับเคลื่อนด้วย

JRNL vol2(2).indd 23 2015/05/11 20:32

ผลงานภาคปฏิบัติ) ซึ่งกำลังเป็นที่แพร่หลายในแวดวงวิชาการสาขาศิลปะยุคปัจจุบัน

เอกลักษณ์ซึ่งถือเป็นข้อดีของ Practice-led Research (งานวิจัยที่ขับเคลื่อนด้วยผลงานภาคปฏิบัติ) คือ การมีจุดเริ่มต้นโดยตรงจากตัวตน จินตนาการ และความต้องการของมนุษย์ (ในที่นี้หมายถึงศิลปิน) มีลักษณะที่เชื่อมโยงบูรณาการกับศาสตร์หลากหลายสาขา (Interdisciplinary) อีกทั้งมักปรากฏเป็นรูปแบบของแนวความคิดที่อุบัติขึ้นใหม่ มีความทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ สอดคล้องกับทัศนคติและวิถีชีวิตของคนในสังคมร่วมสมัย เนื่องจากถูกคิดและสร้างสรรค์ออกมาเพื่อตอบโต้กับสถานการณ์ แรงบันดาลใจ หรือแนวความคิดบางอย่างที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

ในบทความเรื่อง THE MAGIC IS IN HANDLING ในหนังสือ Practice as Research: Approaches to Creative Arts Enquiry จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 2010 โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ Barbara Bolt จากหลักสูตรบัณฑิตศึกษา Victorian College of Arts and Music มหาวิทยาลัยเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย ได้ยกตัวอย่าง David Hockney ศิลปินชาวอังกฤษผู้มีอิทธิพลต่อโลกศิลปะมากที่สุดท่านหนึ่งในศตวรรษที่ 20 กับผลงานภาพพิมพ์ชุด Secret Knowledge: Rediscovering the Lost Technique of the Old Masters (2001) ว่าเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของรูปแบบการศึกษาวิจัยเชิงศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยศิลปินร่วมสมัยและสามารถนำมาซึ่งองค์ความรู้ที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งแก่วงการศิลปะยุคปัจจุบัน

ในผลงานภาพพิมพ์ชุดดังกล่าว David Hockney ได้รับแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์จากผลงานจิตรกรรมของ Ingres[7] ที่จัดแสดง ณ National Gallery ในลอนดอน โดย Hockney ตั้งคำถามง่ายๆ ว่า ในช่วงต้นศตวรรษที่ 1800 ซึ่งเทคโนโลยีต่างๆ ยังมีอยู่อย่างจำกัด Ingres มีวิธีการอย่างไรในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมให้มีความสมบูรณ์ด้วยรายละเอียด ปราณีต และถี่ถ้วน ภายในพื้นที่ขนาดเล็กๆ ของผืนผ้าใบ อีกทั้งยังต้องใช้เวลาที่จำกัดในการร่างภาพ Hockney อาศัยประสบการณ์ในการวาดภาพของตนเองประกอบกับการศึกษาค้นคว้าทดลองด้วยการปฏิบัติงานวาดเส้นในลักษณะที่ใกล้เคียงกับผลงานของ Ingres จนทำให้พบว่าแทบจะเป็นไปไม่ได้ที่ศิลปินจะอาศัยการสังเกตด้วยตาเปล่าและการวาดภาพด้วยมือตามวิธีการปกติแล้วจะสามารถสร้างสรรค์ผลงานให้มีความสมบูรณ์แบบ อีกทั้งยังมีรายละเอียดซับซ้อนและเหมือนจริงได้ในระยะเวลาสั้นๆ อย่างผลงานของ Ingres ดังนั้นจึงตั้งข้อสมมติฐานได้ว่า Ingres น่าจะต้องใช้อุปกรณ์บางอย่างเพื่อช่วยในการวาดภาพ ยกตัวอย่างเช่น กล้องบันทึกภาพยุคแรกๆ คือ Camera Obscura (กล้องออบสคูร่า) และ Camera Lucida (กล้องลูซิดา)[8] หรือที่คนไทยบางคนเรียกว่า กล้องทาบเงา เป็นต้น

JRNL vol2(2).indd 24 2015/05/11 20:32

David Hockney ได้ทำการทดลองด้วยการสร้างสรรค์ผลงานวาดเส้นในห้องมืดที่เลียนแบบการทำงานของกล้องทาบเงาในอดีต ซึ่งเป็นพัฒนาการสมัยแรก ๆ ก่อนที่จะมีการประดิษฐ์ฟิล์มถ่ายภาพ โดยศิลปินหรือผู้บันทึกภาพในยุคนั้นจะอาศัยการวาดเส้นทับลงไปตามร่องรอยและรูปทรงของเงาที่ตกกระทบบนระนาบพื้นผิวรองรับ เช่น ผนัง ผืนผ้าใบ หรือกระดาษ เป็นต้น เมื่อ Hockney นำผลงานวาดเส้นที่วาดด้วยตาเปล่ามาเปรียบเทียบกับผลงานการวาดเส้นที่อาศัยกล้องออบสคูล่าและกล้องลูซิดาเป็นตัวช่วย พบว่าลักษณะความสมบูรณ์ของเส้นมีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด

ผลงานภาพพิมพ์ของ Hockney ชุดดังกล่าวนี้ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าความสามารถในการวาดภาพของศิลปินชื่อดังในอดีต เช่น Raphael, Durer, Vermeer หรือแม้แต่ Ingres ลดน้อยลงแต่อย่างไร ยังคงเป็นเรื่องจริงที่ศิลปินเหล่านี้มีฝีมือและทักษะความสามารถระดับสูง ผลงานศิลปะของพวกเขาเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามย่อมมีความเป็นไปได้ที่ศิลปินชื่อดังเหล่านี้จะปรับปรุงรูปแบบการทำงานศิลปะให้ทันสมัยและสะดวกมากขึ้นโดยนำเครื่องมือและเทคโนโลยีทางการบันทึกภาพมาช่วยสร้างสรรค์ผลงานศิลปะอันน่าอัศจรรย์ใจและสร้างความตกตะลึงให้กับสาธารณชนทั่วไปทันทีที่ได้เห็น ซึ่งสมมติฐานและผลงานภาพพิมพ์ของ David Hockney ได้นำมาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ที่มีประโยชน์ในเชิงวิชาการส่งผลให้นักประวัติศาสตร์ศิลป์และและนักทฤษฎีทางศิลปะต้องย้อนกลับมาตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของตัวเอง เปิดโอกาสให้เกิดการตั้งคำถามถึงวิธีการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปินในอดีตมากขึ้น

กล่าวได้ว่า Practice-led Research (งานวิจัยที่ขับเคลื่อนด้วยผลงานภาคปฏิบัติ) ของสาขาศิลปะ มุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริงกับศิลปินผู้ทำการวิจัย มุ่งเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ระหว่างการทำงาน อาศัยผลของการเรียนรู้จากการทดลองในแต่ละขั้นแต่ละตอน คล้ายจิกซอหรือตัวต่อเล็ก ๆ ที่จะประกอบรวมกันเป็นเส้นทางไปสู่ผลลัพธ์ของงานวิจัยซึ่งไม่สามารถคาดเดาได้ ดังที่ Estelle Barrett ผู้ช่วยศาสตราจารย์จาก School of Communication and Creative Arts มหาวิทยาลัย Deakin University ประเทศออสเตรเลียได้กล่าวเอาไว้ว่า "...within the context of studio-based research, innovation is derived from methods that cannot always be pre-determined, and "outcomes" of artistic research are necessarily unpredictable."[9] (ในแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติด้านศิลปะ การสร้างสรรค์เกิดจากกระบวนการที่ไม่สามารถวางแผนล่วงหน้าได้เสมอไป และ "ผลลัพธ์" ของงานวิจัยทางศิลปะจำเป็นที่จะต้องเป็นสิ่งที่คาดเดาไม่ได้) ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้แสดงความแตกต่างอย่างชัดเจนจากงานวิจัยในสาขาวิชาอื่น ๆ โดยเฉพาะในสาขาวิทยาศาสตร์ กล่าวคือการ

JRNL vol2(2).indd 25 2015/05/11 20:32

วางแผนรูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนของการวิจัยในสาขาวิทยาศาสตร์ตั้งแต่ต้นจนจบจำเป็นที่จะต้องถูกคิดวางแผนไว้ล่วงหน้า ได้รับการพัฒนาแก้ไขให้เกิดความชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ เพื่อศักยภาพและผลลัพธ์ของงานวิจัยที่เที่ยงตรง ถูกต้อง และน่าเชื่อถือมากที่สุด

นอกจากนี้ เพื่อการบรรลุเป้าหมายหลักของงานวิจัยคือการศึกษาค้นคว้าเพื่อสร้างองค์ความรู้ที่เป็นต้นฉบับ (Original) ในสาขาวิชาเฉพาะทางของตนเอง งานวิจัยในสาขาอื่นๆ โดยทั่วไปมักจะกระทำด้วยวิธีการ "ค้นหาช่องว่าง" หรือ "ตั้งคำถาม" จากองค์ความรู้ดั้งเดิม จากนั้นจึงวางแผนกระบวนการศึกษาวิจัยเพื่อจะเป็นแนวทางในการต่อยอดไปสู่สิ่งใหม่ ดังนั้นถึงแม้นักวิจัยจะไม่สามารถล่วงรู้ได้ในช่วงเริ่มต้นของโครงการว่า "สิ่งใหม่" หรือ "องค์ความรู้ใหม่" ดังกล่าวคืออะไร แต่ส่วนใหญ่แล้วจะยังพอสามารถจินตนาการได้ถึงพิกัดหรือตำแหน่งของมันสามารถกำหนดรูปร่างหรือลักษณะของสิ่งใหม่ดังกล่าวได้คร่าวๆ จากนั้นจึงจะสามารถวางแผนกระบวนวิธีในการวิจัยอันเปรียบเสมือนเส้นทางการเดินทางเพื่อไปให้ถึงจุดมุ่งหมายดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง

แตกต่างจากในกรณีของงานวิจัยแบบ Practice-led Research (งานวิจัยที่ขับเคลื่อนด้วยผลงานภาคปฏิบัติ) ของสาขาศิลปะ ที่ถึงแม้จะมีการตั้งสมมติฐานและเป้าหมายของงานวิจัยตลอดจนมีการวางแผนถึงรูปแบบการศึกษาค้นคว้าและวิธีการทำงานสร้างสรรค์เอาไว้ล่วงหน้าตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ คล้ายคลึงกับงานวิจัยสาขาอื่นๆ แต่ศิลปินมักจะกำหนดสิ่งเหล่านี้ไว้กว้างๆ ไม่ชัดเจน เป็นเพียงกรอบหลวมๆ ที่ควบคุมทิศทางและแนวทางของงานสร้างสรรค์ เนื่องจากการวิจัยรูปแบบ Practice-led Research อาศัยการเรียนรู้และพัฒนาองค์ความรู้จากผลการทดลอง ประสบการณ์การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งบางครั้งส่งผลให้รูปแบบและแนวทางการวิจัยมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นเมื่อปฏิบัติงานจริง ศิลปินจึงจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการวิจัยดังกล่าวให้สอดคล้องกับพัฒนาการของงานศิลปะที่ไม่เคยหยุดนิ่ง

องค์ความรู้ใหม่ในทางศิลปะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถคาดเดาได้ว่าจะออกมาในรูปแบบไหน มีลักษณะเป็นอย่างไร ทั้งหมดขึ้นอยู่กับผลการทดลองและพัฒนาการของกระบวนการสร้างสรรค์จะนำพาไป "ความแปลกใหม่" เป็นเพียงมายาคติในงานศิลปะที่ไม่มีตัวตนอยู่จริง เปรียบเสมือนภาพลวงตาที่หลอกล่อให้ศิลปินไล่ตาม ถึงแม้ศิลปินจำนวนมากจะพยายามแข่งขันกันสร้างสรรค์งานศิลปะที่ "แปลกใหม่" และ "ไม่เคยพบเห็นที่ใดมาก่อน" เพื่อสร้างความมหัศจรรย์ใจให้กับผู้ดู สร้างความตื่นตะลึงให้กับนักวิจารณ์ และสร้างประวัติศาสตร์ประทับไว้ในวงการศิลปะ แต่ไม่เคยมีใครที่สามารถบอกได้ล่วงหน้าว่าอะไรคือรูปแบบของงานศิลปะที่แปลกใหม่จนกว่าจะมีการค้นพบได้ด้วยตัวเอง เพราะถ้าหากเมื่อใดเรากำหนดว่าอะไรคือสิ่ง

JRNL vol2(2).indd 26 2015/05/11 20:32

ใหม่ สิ่งนั้นย่อมไม่ใหม่อีกต่อไป

ความแปลกใหม่ในงานศิลปะมาจาก "ผลทางความรู้สึกและความคิด" ซึ่งเกิดขึ้นได้เฉพาะจากการเห็นและสัมผัส ถ้าหากผลงานศิลปะชิ้นดังกล่าวยังไม่ได้ถูกสร้างสรรค์ออกมาให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ผลทางความรู้สึกย่อมไม่มีวันเกิดขึ้น บางครั้งศิลปินอาจจินตนาการหรือฝันถึงรูปแบบและเทคนิคทางศิลปะที่พิสดารไม่ซ้ำแบบใคร แต่เทคนิคที่แปลกใหม่ไม่ได้หมายความถึงผลงานศิลปะที่แปลกใหม่เสมอไป "ผลลัพธ์ทางความรู้สึกและความคิด" เป็นสิ่งที่อธิบายหรือกำหนดรูปลักษณ์ล่วงหน้าไว้ไม่ได้ กระบวนการเดียวที่ศิลปินจะค้นพบสิ่งใหม่ได้คือต้องสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยความเชื่อมั่น ค่อยๆ เรียนรู้จากผลการสร้างสรรค์ในแต่ละขั้นตอน เพื่อพัฒนาต่อยอดผลงานศิลปะของตนเองไปเรื่อยๆ จนในที่สุด ความแปลกใหม่ดังกล่าวจะเข้ามาหาศิลปินด้วยตัวเองในระหว่างการทำงาน

ผลงานศิลปะในงานวิจัย Practice-led Research (งานวิจัยที่ขับเคลื่อนด้วยผลงานภาคปฏิบัติ) หมายถึง ข้อสรุป ข้อพิสูจน์ และบันทึกของการเรียนรู้ ประสบการณ์ ซึ่งศิลปินแต่ละคนได้รับจากกระบวนการสร้างสรรค์ สิ่งสำคัญคือต้องอย่างลืมว่า องค์ความรู้เหล่านี้เป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง มีโอกาสที่จะถูกปรับเปลี่ยนและพัฒนาเมื่อสถานการณ์รอบข้างและช่วงเวลาเปลี่ยนแปลงไป คนจำนวนมากมักมีมุมมองที่ค่อนข้างคับแคบต่อ "ผลงานวิจัยเชิงวิชาการ" ว่าเปรียบเสมือน "ความจริงที่สมบูรณ์แบบ" (Ultimate truth) ตลอดจนเชื่อมั่นในผลสรุปของงานวิจัยมากจนเกินไป เพราะในความเป็นจริงไม่มีสิ่งใดที่สมบูรณ์แบบ ไม่มีนักวิจัยท่านไหนที่มีความรู้ครอบคลุม และถูกต้องไปเสียทุกอย่าง ประเด็นสำคัญคืองานวิจัยที่ดีต้องมีการอ้างอิงข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ผ่านการวิเคราะห์และค้นคว้าศึกษาให้ถี่ถ้วนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ถึงกระนั้นก็จำเป็นต้องพร้อมสำหรับการตรวจสอบ หักล้าง และต่อยอดได้อยู่เสมอ เช่นเดียวกับผลงานวิจัยเชิงศิลปะที่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา เปรียบเสมือนเส้นทางแห่งการเรียนรู้ที่ไม่มีวันจบสิ้น การสรุปผลจึงไม่ใช่การหาคำตอบสุดท้ายของงานวิจัย หากแต่เป็นการรวบรวมข้อมูลอันเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในห้วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์คำตอบของคำถามหรือสมมติฐานที่ได้ตั้งเอาไว้ คำตอบดังกล่าวอาจจะเป็นการต่อยอดจากองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว แต่ไม่ใช่ปลายทางของการแสวงหา ศิลปินยังคงสร้างสรรค์ผลงานต่อเนื่องไปเรื่อยๆ และยังคงเรียนรู้ไปอย่างไม่หยุดยั้ง

JRNL vol2(2).indd 27 2015/05/11 20:32

เชิงอรรถ

1 การวิจัยโดยใช้การปฏิบัติงานสร้างสรรค์ศิลปะเป็นแนวทางการวิจัยมีชื่อเรียกหลายแบบด้วยกัน อาทิเช่น *Practice-based Research, Practice-led Research,* หรือ *Research as Practice* เป็นต้น ซึ่งผู้เขียนเลือกใช้คำว่า *Practice-led research* หมายถึงรูปแบบของงานวิจัยที่บูรณาการหลักการทางทฤษฎีและการปฏิบัติสาขาศิลปะเข้าด้วยกัน มุ่งเน้นในการเชื่อมโยงระหว่างแนวความคิดสร้างสรรค์ ปรัชญาความเชื่อ และกรอบองค์ความรู้เชิงทฤษฎีของตัวผู้วิจัย ซึ่งหลักการดังกล่าวนอกจากจะใช้สำหรับเทียบเคียงงานศิลปะและกระบวนการสร้างสรรค์ทางศิลปะว่ามีคุณค่าและความหมายเทียบเท่ากับการทำงานวิจัยในเชิงวิชาการแล้ว ยังถูกใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอนระดับปริญญาเอกด้านศิลปะในหลายๆ สาขา อาทิเช่น สาขาออกแบบ สาขาศิลปะการแสดง สาขาภาพยนตร์ (Film/Video) สาขาทัศนศิลป์ และสาขาการละคร เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นการอ้างอิงจากชื่อหนังสือ *Practice-led Research, Research-led Practice in the Creative Arts* เขียนโดย Smith, H. และ Dean, R. (2009) ซึ่งในบทนำของหนังสือดังกล่าวได้อ้างถึงข้อเขียนของ Candy, L. (2006) เรื่อง Practice-based Research: A Guide ซึ่งมีการจำแนกว่า Practice-based research คือ งานวิจัยที่ผลงานศิลปะมีรูปแบบเหมือนกับงานวิจัย ("the creative work acts as a form of research") ในขณะที่ Practice-led Research จะหมายความถึงงานวิจัยที่อาศัยศิลปะเป็นตัวนำไปสู่เนื้อหาการวิจัยที่อยู่ภายใน ("practice leading to research insight") ซึ่งความหมายดังกล่าวมีความสอดคล้องกับรูปแบบของงานวิจัยที่อาศัยงานศิลปะเป็นตัวขับเคลื่อนตามเจตนาของผู้เขียน จึงเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ผู้เขียนตัดสินใจใช้คำว่า Practice-led Research ในบทความฉบับนี้

2 อ้างอิงจาก Payne, A. *Research and the Artist: Considering the Role of the Art School.* Oxford: Ruskin School of Drawing and Fine Art, University of Oxford, 2000. 21.

3 อ้างอิงจาก Introduction ในหนังสือ *Practice as Research Approaches to Creative Arts Enquiry* โดย Estelle Barrett, B. B. New York: I.B.Tauris & Co Ltd., 2014. 3.

4 อ้างอิงจาก Payne, A. *Research and the Artist: Considering the Role of the Art School.* Oxford: Ruskin School of Drawing and Fine Art, University of Oxford, 2000. 22.

5 อ้างอิงจากบทความเรื่อง *The Evaluation of High Art and Popular Art by Naïve and Experienced Viewers* ตีพิมพ์ในวารสาร *Visual Art Research* ของ University

JRNL vol2(2).indd 28 2015/05/11 20:32

of Illinois Press ฉบับที่ 18 No.1 Spring, 1992. 1.

6 เรื่องเดียวกัน

7 Jean-Auguste-Dominique Ingres จิตรกรชาวฝรั่งเศส (ค.ศ. 1780-1867) ผู้สร้างสรรค์ผลงานในสไตล์ Neoclassic ภาพจิตรกรรมและภาพวาดลายเส้นของ Ingres โดยเฉพาะภาพเหมือนของมนุษย์ ได้รับการยอมรับว่าเป็นผลงานชั้นเยี่ยม สมบูรณ์ด้วยรายละเอียด สัดส่วนและโครงสร้างที่แม่นยำ ประกอบกับสีสัน บรรยากาศ แสงเงาที่สวยงามและปราณีต

8 Camera Obscura (กล้องออบสคูร่า) และ Camera Lucida (กล้องลูซิดา) พัฒนามาจากหลักการง่ายๆ ของกล้องรูเข็ม (Pin Hole Camera) คือการปล่อยให้แสงที่ตกกระทบกับวัตถุแล้วสะท้อนเข้าสู่รูที่เล็กมากของห้องมืด จะทำให้เกิดภาพกลับหัวขึ้นในผนังด้านในของห้องมืดดังกล่าว โดยมีการพัฒนาด้วยการเพิ่มเติมเลนส์สำหรับใช้รวมแสง สามารถปรับระยะและความคมชัดได้มากขึ้น

9 อ้างอิงจาก Introduction (บทนำ) เขียนโดย Estella Barrett จากหนังสือ *Practice as Research: Approaches to Creative Arts Enquiry.* 3.

JRNL vol2(2).indd 29 2015/05/11 20:32

บรรณานุกรม

Estelle Barrett, B. B. **Practice as Research Approaches to Creative Arts Enquiry.** New York: I.B.Tauris & Co Ltd., 2014.

Hazel Smith, R. T. **Practice-led Research, Research-led Practice in the Creative Arts.** Edinburgh: Edinburgh University Press/Ltd., 2014.

Nelson, R. **Practice as Research in the Arts.** Hampshire: Palgrave Macmillan, 2013.

Payne, A. **Research and the Artist: Considering the Role of the Art School.** Oxford: Ruskin School of Drawing and Fine Art, University of Oxford, 2000.

Winston, A. and Cupchik, G. **The Evaluation of High Art and Popular Art by Naïve and Experienced Viewers.** Visual Art Research, Vol. 18 No. 1, Published by University of Illinois Press, 1992. 1-14.

JRNL vol2(2).indd 30 2015/05/11 20:32